

“Het doel der opvoeding is: elk kind te helpen worden wat het is”. *Kees Boeke*

Basisonderwijs

Kees Boekelaan 10 3723 BA Bilthoven
Directeur: Anne-Mieke Bulters
T 030 228 28 42
werkplaatsbo@wpkeesboeke.nl
www.wpkeesboeke.nl

Voortgezet onderwijs

Kees Boekelaan 12 3723 BA Bilthoven
Rector-bestuurder: Jeroen Croes
T 030 228 28 41
werkplaatsvo@wpkeesboeke.nl
www.wpkeesboeke.nl

“Een mens is
een mens
door andere
mensen.”

wp
krant

jaargang 40 | nummer 45 | januari 2024

Voortgezet onderwijs

Dierengemeenschap deel 2
Tessel ten Zeege

Algemeen

Ik zie jou
Het Broederschapshuis

Basisonderwijs

Werkers aan het woord
Theater Mier

Redactioneel winter 2024

In een wereld waarin democratieën steeds vaker onder druk staan is 'anders kunnen zijn' lang niet overal een gegeven. Daarom koos de WP-Krantredactie voor dit nummer eensgezind voor het thema 'diversiteit'. Op zowel het BO als het VO onderzochten we hoe in de huidige kinderen jeugdliteratuur aandacht wordt besteed aan diversiteit. VO-medewerker Arnoud van Zoest benadert het begrip op luchtige wijze vanuit zijn eigen vakgebied: biologie. Verder lees je hoe oud-werker Tessel

ten Zweege zich als schrijver en journalist een plek heeft verworven in het landelijke diversiteitsdebat. Tot slot wijs ik je hier op Jos Heuers artikel, waarin hij laat zien hoe de geschiedenis van het Broederschapshuis nauw verweven is met het streven van Kees Boeke naar een inclusievere samenleving. Deze, én alle andere artikelen in dit nummer beveel ik je van harte aan. Heel veel leesplezier!

Berend Ike

Inhoud

- 3 Zebra's en paradijsvogels
- 4 Dierengemeenschap deel 2
- 6 Diversiteit in jeugdboeken
- 8 De oud-werker: Tessel ten Zweege
- 10 Ik zie jou
- 13 Schoolplan en studiedag
- 18 Het Broederschapshuis
- 22 Werk dan mee in De Werkplaats
- 24 De Werkplaats is een kleurrijke gemeenschap
- 26 Werkers aan het Woord
- 28 Diversiteit in kinderboeken
- 32 Theater Mier en Toon Tellegen
- 34 Warme handen

Colofon

Redactie

Anne-Mieke Bulters, Maarten Elenbaas, Marijn Backer en Jeroen Croes
Eindredactie: Berend Jan Ike

Ontwerp

Mireille Geijzen/Evelyne Brehm

Drukwerk

Drukkerij ESED

Coverfoto & middenfoto's

Willem Mes

Foto's zonder bronvermelding

Willem Mes

Zebra's en paradijsvogels

Zoals een zebra in een kudde schuilt, zo wil een puber vaak uiterlijk niet opvallen. Waar je jonge kind eerst nog apetrots kon zijn op een nieuw kleurrijk kledingstuk, wordt het als puber soms onzeker over de kledingstijl. Een tijdlang kiest het vaak onopvallende kleding, hoodies en spijkerbroeken bijvoorbeeld. Ook na een minder gangbaar uiterlijk gekozen te hebben omringen pubers zich vaak met leeftijdsgenoten die net als zichzelf een afwijkende kledingkeuze hebben. Bij een groep horen voelt veilig.

Kees Boeke beschreef dat het doel van de opvoeding is dat 'kinderen kunnen worden wie ze zijn' en voegt daaraan toe 'in de gemeenschap'. Die toevoeging

wordt vaak weggelaten maar daarmee wordt iets belangrijks vergeten. Het gaat er niet slechts om dat iedereen zich naar eigen aard of aanleg ontwikkelt, maar ook dat iedereen daar samen voor zorgt. Dat we als gemeenschap ruimte geven aan elk individu.

Jezelf ontwikkelen, jezelf uitvinden, is een spannende onderneming. Word je wel gewaardeerd als je andere dingen doet dan de rest? Word je wel gezien voor wie je bent? Wie is het eigenlijk die je aan het worden bent? Onderweg naar de volwassenheid kom je erachter dat het juist de verschillen zijn die de mensen interessant maken.

Wanneer je je ontwikkelt binnen een gemeenschap leer je om de gelijkenissen tussen de verschillen te herkennen. Verschillen in levensovertuigingen blijken bij nadere beschouwing een gelijkenis in behoefte aan veiligheid en geborgenheid. Welke huidskleur we ook hebben, door onze aderen stroomt rood bloed. We hebben allemaal lief en we zijn allemaal kwetsbaar. Achter verschillende uiterlijken zijn wij allemaal mens.

Huismus of paradijsvogel, volgens een lied van Kees Boeke zijn wij 'allen vogelen van één nest'.

Jeroen Croes
rector-bestuurder

Foto: tasmeemme.com

"Huismus of paradijsvogel, volgens een lied van Kees Boeke zijn wij 'allen vogelen van één nest'."

Dierengemeenschap deel 2

Over het nut van (bio)diversiteit

Naar aanleiding van het succes van mijn eerste stukje in de WP-Krant vroeg de redactie of ik ditmaal iets over diversiteit, leren en gemeenschap wilde pennen. In mijn ijdelheid hapte ik toe en prompt schoot ik in een schrijverskramp. Een volgend stukje dient immers het eerdere te overtreffen, dus waar en hoe te beginnen?

In wanhoop vroeg ik de Oude Wijze Gnoe (OWG) om raad. 'Diversiteit', sprak het dier olijk, 'daar kun je alle kanten mee op!' Ik dacht dat ik goed was in flauwe woordgrappen maken, maar kennelijk was ik niet de enige. De OWG zag mijn lede ogen en sprak troostend: 'Je komt er heus wel uit, want de beste ideeën liggen meestal vlak voor je neus, kijk

Foto: Marijn Backer

"In wanhoop vroeg ik de Oude Wijze Gnoe om raad. 'Diversiteit', sprak het dier olijk, 'daar kun je alle kanten mee op!'"

maar.' Ik dankte de OWG en waarschuwde haar terloops voor het vlak bij ons vertoevende luipaard, dat net aanstalten maakte om te gaan lunchen.

De OWG had helemaal gelijk. Ben je een bioloog, dan moet je 't over biodiversiteit hebben. Maar waar hebben we 't dan over? Nou, biodiversiteit staat voor het aantal soorten organismen dat in een bepaald gebied leeft. Stel, je kuiert wat over een willekeurige Afrikaanse savanne. Je ziet allerlei soorten organismen: grassen en struiken, insecten, zebra's en gnoes. En een luipaard dat erover piekert of 't zebra of gnoe als lunch gaat gebruiken. En, weliswaar niet direct zichtbaar maar oh zo belangrijk, bacteriën en schimmels. Voilà: biodiversiteit.

Maar waar is biodiversiteit goed voor? Een krekelse soort meer of minder op de savanne maakt toch niet veel uit? Dat klopt, want 't wordt pas interessant als de biodiversiteit ingrijpend verandert door menselijke activiteit en helaas betekent dat in de meeste gevallen een afname. En dat kan verstrekkende gevolgen hebben. De Food and Agricultural Organisation van de Verenigde Naties (FAO) heeft gecijferd dat wereldwijd driekwart van de landbouwgewassen afhankelijk is van bestuiving door insecten.

Het merendeel van bouwmaterialen, medicijnen en grondstoffen halen we uit biologische hulpbronnen. Biodiversiteit vertegenwoordigt derhalve een hoge economische waarde. Degene die

"Mensen willen allemaal uniek zijn, maar ze zien elkaars uniciteit vaak als een bedreiging doordat ze zo weinig van elkaar weten."

beweert dat biodiversiteit een linkse hobby is, wordt bij dezen de mond gesnoerd.

Biodiversiteit heeft nog een andere belangrijke waarde: verhoging van welzijn. Onderzoek van onder andere de Universiteit van Wageningen heeft aangetoond dat mensen zich prettiger voelen in een natuurlijke leefomgeving. Mensen die zich prettig voelen zijn productiever en verhogen daarmee hun economische waarde. Degene die nog zwakjes beweert dat biodiversiteit een linkse hobby is, bijt wederom in het stof der onwetendheid.

Biodiversiteit is ook belangrijk voor stabiliteit van het landschap en daarmee de veiligheid. Als soorten verdwijnen leidt dat vrijwel altijd tot ongewenste verandering: ontbossing tot erosie, overbegrazing tot verwoestijning, monoculturen tot vervuiling en kwetsbaarheid voor gewas- en veeziekten en, laten we 't afronden met het voorlopig hoogtepunt, klimaatverandering. Ook die gegevens kunnen moeiteloos in verband worden gebracht met economische waarde. Degene die nu nog beweert

dat biodiversiteit een linkse hobby is, ontvangt bij deze de genadeklap. En dan vergeet ik bijna te vermelden dat biodiversiteit staat voor iets wat niet in geld uitgedrukt kan worden: natuurlijke schoonheid en rijkdom. Voorlopig is dit de enige planeet met leven en we zijn onbekommerd bezig die op te souperen.

'Tja', sprak de OWG, die stilletjes was aan komen lopen, 'dat zit in de menselijke aard. Mensen zijn altijd angstig voor elkaar. Ze creëren in hun angst hun eigen omgeving ten koste van de rest van de wereld, dus ook ten koste van biodiversiteit.' 'Maar valt er niets te doen aan die angst? Waarom zijn we zo bang voor elkaar?', vroeg ik moedeloos. 'Misschien is die diversiteit van jou wel een oplossing', zei de OWG. 'Kijk, mensen willen allemaal uniek zijn, maar ze zien elkaars uniciteit vaak als een bedreiging doordat ze zo weinig van elkaar weten. Het gevolg is dat mensen met gelijkgestemde angst zich gaan groeperen en die gaan dan de strijd met elkaar aan. Wil je de paradox doorbreken, dan is de eerste stap accepteren dat er anderen zijn die anders over de dingen denken dan jij, accepteren dat menselijke diversiteit heel gewoon is.

Om elkaar te begrijpen en te leren van elkaar zouden mensen zich daarom minder gesloten moeten opstellen.' 'Ik denk', sprak de OWG, 'dat als mensen in staat zijn om naar elkaar te luisteren zonder meteen een mening te vormen of een oordeel te vellen, de wereld er beter van wordt. Luisteren is leren. Misschien vormen jullie dan wel een echte gemeenschap, hopelijk zonder luipaarden.'

Ik was stil geworden van de eenvoudige en wijze woorden van de OWG. Dankbaar omhelsde ik het dier en smeedte vervolgens een steen naar het nabij sluisende luipaard dat eindelijk een beslissing had genomen. Zoveel wijsheid verloren laten gaan aan zoiets banaals als een lunch, dat ligt niet in mijn aard.

Arnoud van Zoest
Medewerker biologie

Diversiteit in jeugd- en Young Adult-boeken

In de vorige editie van de WP-Krant konden jullie kennismaken met Boek voor Nederlands, het videoplatform van Anne Hemmer en Steven Stavast. Deze twee medewerkers Nederlands van De Werkplaats krijgen met hun pakken de boektrailers overal in Nederland scholieren aan het lezen. Voor deze WP-Krant vroegen we of ze een lijstje jeugd- en young adultboeken konden opstellen rond het thema 'diversiteit'. Hieronder het resultaat:

- Milouska Meulens – Mond (alleen voor brugklas) *
- Efaa Traoré – Kinderen van het drijfzand
- Lydia Rood – Ali's oorlog *
- Jason Reynolds – 67 seconden *
- Alyssa Hollingsworth – Van niets naar iets *
- Jacqueline Woodson – Blijf zachtjes bij me *
- Buddy Tegenbosch – Jimi Fender Johnson
- Andy Mulligan – Trash
- Alice Oseman – Heartstopper *
- Murat Isik – Wees onzichtbaar (tip voor volwassenen)

Aan boeken met een * wordt in een aantal inmiddels verschenen Boek voor Nederlands-video's aandacht besteed. Naar aanleiding van deze lijst en het thema diversiteit stelden we Anne en Steven een aantal vragen.

Waarom is het belangrijk dat er in jeugd-boeken aandacht is voor het thema diversiteit?

Anne en Steven: 'Iedereen zou zich moeten kunnen herkennen in een verhaal. Daarom is het belangrijk dat er zoveel mogelijk verschillende verhalen verteld worden. Daarnaast is het goed om via mooie verhalen te leren over wat er meer is in de wereld, buiten je eigen bubbel. Literatuur verbreedt je horizon.'

Op wat voor manier kunnen schrijvers van jeugdboeken bijdragen aan een beter begrip van diversiteit bij jongeren?

Anne en Steven: 'Schrijvers moeten wat ons betreft over iedereen schrijven. Niet alleen over Fleur, Emma en Teun. Realistische verhalen moeten

een realistische weergave van de maatschappij zijn. In een goed verhaal kunnen jongeren zich echt inleven en zo ook een beter begrip krijgen van diversiteit.'

Hoe zorg je ervoor dat boeken over diversiteit ook echt door iedereen gelezen worden?

Anne en Steven: 'Wij denken dat je niet te veel nadruk moet leggen op diversiteit in een boek. Het moet er gewoon zijn, anders kan een verhaal een beledigend toontje krijgen. Promoot boeken niet vanwege de diversiteit, maar vanwege het verhaal en zorg ervoor dat het in elk boek zit. Dit gebeurt bijvoorbeeld in het onlangs verschenen boek *Jimi Fender Johnson* van Buddy Tegenbosch. Jimi maakt een bijzonder avontuur mee en is

Steven Stavast met rebab - still uit video bij 'Van niets naar iets'

“Omdat de *rebab* een grote rol speelt in het boek, hebben we ervoor gekozen om dit instrument ook in onze video te laten zien én horen.”

“In de moskee vindt hij een luisterend oor. We wisten daarom meteen dat we ook echt een moskee in beeld moesten brengen.”

Steven Stavast bij moskee - still uit video bij 'Ali's oorlog'

'toevallig' ook een transjongen. En wat natuurlijk goed helpt is mooie boeken promoten via Boek voor Nederlands.'

Hoe zorg je ervoor dat je als docent Nederlands het thema diversiteit bespreekbaar maakt in de klas?

Anne en Steven: 'Bij het schoolvak Nederlands kun je samen verhalen lezen en bespreken. Dat is een mooie ingang voor het gesprek. Dan hoeft het thema niet per se diversiteit te zijn, maar kom je als vanzelf op verschillen en overeenkomsten tussen mensen, die leerlingen wel of niet herkennen. Verhalen maken dat heel inzichtelijk.'

Waren er boeken waarbij jullie meteen wisten hoe je het thema diversiteit aan bod kon laten komen in een film?

Anne en Steven: 'Ja. In *Ali's oorlog* komt een moskee voor. Zeker richting

het eind van het verhaal is dat voor de hoofdpersoon een veilige plek waar hij een luisterend oor vindt. We wisten daarom meteen dat we ook echt een moskee in beeld moesten brengen. Een ander voorbeeld is het boek *Van niets naar iets*. Daarin zijn hoofdpersoon Sami en zijn grootvader uit Afghanistan gevlucht. Omdat de *rebab*, een traditioneel Afghaans instrument, een grote rol speelt in het boek, hebben we ervoor gekozen om dit instrument ook in onze video te laten zien én horen. Dat was nog een hele klus, iemand vinden met zo'n instrument die bereid was om voor ons iets in te spelen.'

Tot slot: welk boek uit jullie diversiteitslijstje waar jullie een film bij gemaakt hebben is jullie het meest bijgebleven en waarom?

Steven: '67 Seconden. Tijdens die lockdown moesten mijn werkers hun lees-

dossier afsluiten. Een van hen had dat jaar geen enkel boek gelezen en had daar ook ab-so-luut geen zin in. Uiteindelijk heb ik hem via Teams overgehaald om 67 Seconden te proberen. Twee dagen later had hij een samenvatting ingeleverd. Om eerlijk te zijn ging ik ervan uit dat hij die ergens van het internet geplukt had, dus ik belde hem weer via Teams om het te vragen. Begint hij - vol enthousiasme - te vertellen over het verhaal. Wat daarin gebeurde, wat hij ervan vond; hij hield niet op! 'Ik vind lezen stom, maar dit was wel echt heel cool', zei hij. Dat was voor mij echt een magisch moment!'

Check www.boekvoornederlands.nl voor de nieuwste boektrailers van Anne en Steven.

De oud-werker: Tessel ten Zweekge

Proberen

Dit jaar was voor mij één van de leukste jaren van mijn carrière. Ik bracht twee boeken uit, getiteld *Vorbij de Verbijstering* en *Femicide: Tot de dood ons scheidt* en schreef de scripts en presenteerde voor de webserie *Tessel in Cyberspace*. Deels zijn deze projecten te danken aan de mensen die me deze kansen gaven en die vertrouwen hadden in mijn vaardigheden. Maar voor een groot deel hangt een creatieve carrière ook af van het lef om brutale vragen te stellen en dingen te proberen die je nog nooit hebt gedaan.

Een webserie was iets wat ik nog nooit eerder had gemaakt. Ik had geen ervaring met scripts schrijven, had nog nooit

een programma gepresenteerd en wist ook niet hoe ik een filmcrew bij elkaar moest zoeken. Wel had ik een goed idee. Dat zette ik op papier en mailde ik naar een omroep, waar veel televisieseries worden gemaakt en mensen met veel ervaring werken, met de boodschap: 'Ik heb dit nog nooit gedaan, maar als jullie me uitleggen hoe het moet, dan kan ik dit goede idee werkelijkheid laten worden.'

Die vaardigheid heb ik geleerd in mijn tijd op De Werkplaats. Een middelbare school waar ik vol overgave voor koos vanwege het ruime aanbod aan kunstvakken en de ruimdenkende en vrije ideologie van Kees Boeke. Door die visie voelde ik me uitgenodigd om naar school te komen in zelfgemaakte kleding en

met felle kleuren in mijn haar, schreef ik verhalen met de support van medewerkers Nederlands en bracht ik mijn pauzes tekenend in de kunstlokalen door.

Als werker word je aangemoedigd om van alles te proberen. We leerden lessen bij techniek, kregen de kans om bijna elk muziekinstrument een keer op te pakken in de lessen van Peter en medewerkers Engels raadden mij allerlei boeken in voor mij onbekende genres aan. Proberen is een essentiële vaardigheid in het leven, maar om dat te durven moet je van jongs af aan leren dat dat mag. Je moet weten dat het niet altijd meteen hoeft te lukken. Je moet weten dat er ruimte is om erachter te komen dat iets misschien toch niks voor jou is. Je moet weten dat je dingen mag doen buiten wat er van jou verwacht wordt. En bovenal moet je het zelfvertrouwen hebben dat je ergens misschien wel goed in wordt.

Vooraf jonge vrouwen hebben er een handje van om zichzelf te laag in te schatten. Een onderzoek bij Hewlett Packard liet zien dat de meeste vrouwen pas naar een baan solliciteren als ze 100% voldoen aan de in een vacature gestelde eisen, terwijl mannen dit bij 60% al doen. Naar aanleiding van dit onderzoek noemden twee vrouwelijke journalisten van *The Atlantic* het verschil tussen hoe mannen en vrouwen zichzelf inschatten 'The Confidence Gap'. Mannen zijn aanzienlijk zelfverzekerder dan vrouwen over hun vaardigheden en

“Door die visie voelde ik me uitgenodigd om naar school te komen in zelfgemaakte kleding en met felle kleuren in mijn haar.”

Foto's: Tessel ten Zweekge

“Je hoeft niet goed te zijn in schrijven om schrijver te worden, want je kan jarenlang oefenen en leren van andere schrijvers totdat je wel goed bent!”

hun werk, ook als zij niet per se beter presteren dan vrouwen. Vrouwen zijn minder geneigd om loonsverhoging te vragen en achten zichzelf minder geschikt om zich uit te spreken over dingen waar ze niet alles over weten.

Ik ben bang dat onze maatschappij belangrijke verhalen van vrouwen mist doordat vrouwen zichzelf niet vaardig genoeg achten om ze op te schrijven. Ik ben bang dat we documentaires missen van vrouwen die de relevantie van de thema's die hen interesseren onderschatten. Ik vind het jammer dat we vrouwelijke politici missen doordat vrouwen denken dat ze niet sterk genoeg zijn in debatten en niet geschikt zijn om zoveel verantwoordelijkheid te dragen

of doordat ze hun eigen belangen niet op waarde schatten. Doordat vrouwen denken dat ze niet slim of goed genoeg zijn om hun dromen na te jagen, en doordat ze denken dat je dat wel zou moeten zijn.

Dat is gelukkig helemaal niet waar. Je hoeft niet goed te zijn in schrijven om schrijver te worden, want je kan jarenlang oefenen en leren van andere schrijvers totdat je wel goed bent! Je kunt om feedback vragen, op het internet zoeken naar tips, en je schrijfwerk opsturen naar bladen en kranten totdat je een keer een 'Ja!' terugkrijgt. Je hoeft helemaal geen natuurtalent te zijn met een camera, want je kan altijd de stoute schoenen aantrekken en aan een foto-

graaf vragen of je eens mag meekijken op de set. Je zal waarschijnlijk een paar keer worden afgewezen, onderschat of genegeerd, maar je kan het altijd blijven proberen. Geloof in je eigen vaardigheden, geloof in je potentie, en blijf het proberen!

Instagram@tesseltenzweekge
"Tessel In Cyberspace" @ Omroep HUMAN
Van Tessel verschenen drie boeken:
Dat Zou Jij Nooit Toelaten, *Vorbij de Verbijstering* en *Femicide: Tot de dood ons scheidt*.

Ik zie jou

Over diversiteit en inclusie

Vanmorgen, voordat de lessen begonnen, stond ik bij de ingang naar de basisschool op het weggetje naar het VO. Het weer was redelijk, droog en niet te koud. Ik had me voorgenomen eens goed op diversiteit te letten. Mij was gevraagd er iets over te schrijven. Ik zal proberen objectief te kijken, al zal dat maar ten dele lukken, want ik ben het die kijkt.

Ik zie verschillen in de snelheid waarmee de leerlingen zich verplaatsen. Te voet neemt het tempo geleidelijk aan toe, naarmate het begin van de lessen nadert. Ook de leeftijd neemt toe van wie als laatsten arriveren. Ik zie fietsen zonder en met versnelling, bakfietsen met rugzakken voorop, zonder en met E-, fat bikes, scooters. Ik merk dat een mechanisme in mijn brein aanslaat dat een neiging vertoont om te categoriseren. Welke categorie fietsen en vergelijkbare vervoermiddelen komt overeen met welke kledingstijl? Dan ga ik dingen veronderstellen, zonder dat ik daarnaar onderzoek heb gedaan. Natuurlijk betekent 'ergens onderzoek naar doen' in gewone taal 'geen idee!'

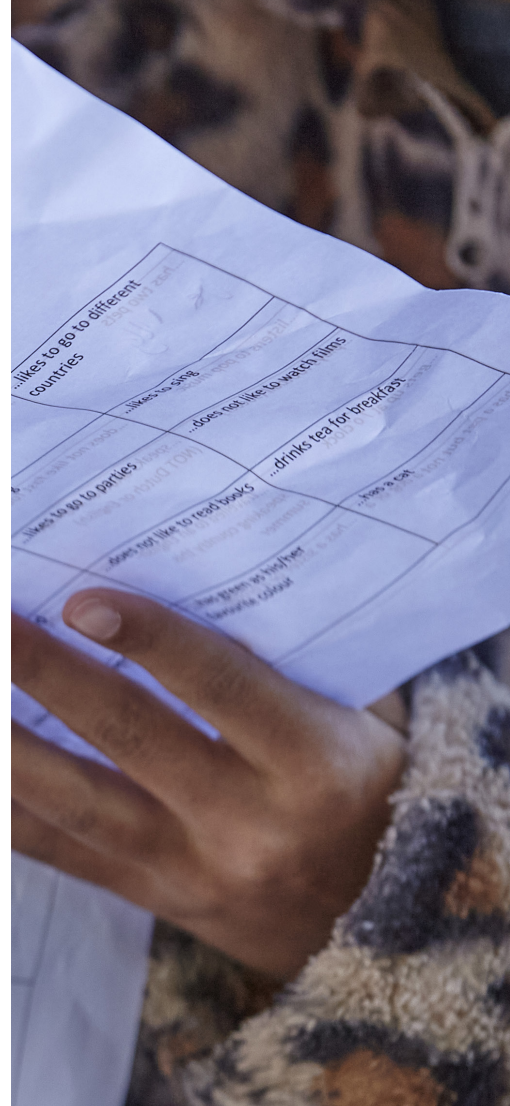
Ik kijk dus naar de kleding. Ik herinner me de groepsindeling op basis hiervan uit mijn eigen schooltijd. Wij hadden *pleiners* en *dijkers*, *nozems* en *vetkuiven*, en die categorieën veranderden met elke generatie scholieren. Ik maakte kennis met het fenomeen 'influencer', al heette

dat toen nog niet zo. Dat kwam doordat ik op een dag besloot een geel zeiljack te dragen om mezelf buiten de boot ook nog te kunnen beschermen tegen de regen. Ik was redacteur van de schoolkrant en voorzitter van de leerlingenvereniging. Dan wordt er op je gelet, op wat je aanhebt. Al snel werd het zeiljack onbedoeld een trend. Diversiteit moet er zijn, maar binnen een trend ontwikkelt zich weer eigenheid.

Ik was eens op bezoek bij een chique kostschool in Engeland. Ogenschijnlijk waren daar geen kledingtrends. Iedereen had hetzelfde schooluniform aan, al bleek bij nadere beschouwing dat niet iedereen dezelfde knopen had, of dat sommige leerlingen een bies op de revers hadden.

Ik moest acht kilometer fietsen. In de brugklas deden we dat nog in groepjes, maar naarmate we de bovenbouw verder inschoven, fietste ik steeds vaker alleen. Niet dankzij mijn moeder, die me heel vaak riep om te komen ontbijten, maar omdat ik anders te laat zou komen. Ik zie het hier ook: naarmate je ouder wordt bepaal je graag zelf wanneer het tijd is om te gaan, en accepteer je de eventuele consequenties daarvan.

Hoodies zie ik hier niet veel, sneakers bijna zonder uitzondering, overwegend lichte kleuren, rugzakken - de 'pukkels' van vandaag - caps ook niet veel. De meeste leerlingen en leraren zijn licht gekleurd, ik ben geneigd om dat 'blank' te noemen, niet 'wit', want dat is wat anders in het kleurengamma. Blanke duinen en blanke vla zijn net zomin wit

als blanke mensen. Als je tegen iemand zegt: 'je ziet er wit uit' volgt meestal 'ben je ziek?' Toen ik aan het begin van mijn loopbaan in Zambia werkte als leraar, viel het me op dat de meisjes in de bovenbouw vaak crème op hun gezicht en armen smeerden. Ik dacht dat 'Skin Tonic' heilzaam was voor een droge huid, maar dat was het juist niet. Ze gebruikten het om hun huid te bleken, want hoe blanker hoe beter. Wij blanken waren rolmodellen, 'influencers', terwijl op een school met uitsluitend zwarte leerlingen er leraren - werkers en medewerkers, zo je wilt - waren in alle huidskleuren van de wereld. Maar het gaat erom dat je samen lesgeeft, om je leerlingen geeft, voor wie de stap naar middelbare school enorm is, dat je je niet bewust meer bent van dat verschil in kleur. Hoewel ze - toen ik tegen haar

zei dat ik dus een soort van kleurenblind was geworden door al mijn reizen - dat weer een miskennis van haar eigenheid vond. Kleur bekennen dus.

Diversiteit, dacht ik, terwijl de laatste leerlingen zich langs me spoedden om zich niet morgenvroeg te moeten melden, is van alle tijden. In Zuidelijk-Afrika bestaat een levensvisie waarin de verschillen tussen mensen rijkdom betekenen. Daar geldt een belangrijke voorwaarde voor, namelijk dat dit alleen werkt als je met andere mensen optrekt. Een gemeenschap vormt. Geen enkel mens kan in zijn eentje leven. 'Een mens is een mens door andere mensen', zo zeggen ze dat daar. Ik kon het toen niet vergelijken met andere scholen, want het was mijn eerste baan, maar de manier waarop de leerlingen elkaar

hielpen vond ik opvallend. Hoewel allemaal zwart, werden ze vanuit het hele land op een middelbare school geplaatst om te bevorderen dat ze kennismaakten met leeftijdsgenoten van 74 andere stammen.

Niet diversiteit verdient de aandacht die het tegenwoordig krijgt. Inclusie, het accepteren van het unieke van de ander, daar draait het om. Zonder al die verschillen te moeten benoemen om niemand over te slaan. Dat benoemen betekent grenzen trekken, categoriseren, rangschikken. Het leidt gemakkelijk tot exclusie, met het gevaar voor absolute individualisering, met alle gevolgen van dien: polarisatie, buitensluiting, arrogante superioriteit, onderwerping en oorlog.

vervolg >

"Ik zie fietsen zonder en met versnelling, bakfietsen met rugzakken voorop, zonder en met E-, fat bikes, scooters."

"Hoodies zie ik hier niet veel, sneakers bijna zonder uitzondering, overwegend lichte kleuren, rugzakken - de 'pukkels' van vandaag - caps ook niet veel."

“Wie ze zijn gaat boven wat ze kunnen. Anders kun je hen wel vergeten.”

Onderscheid maken is van alle tijden. Het zit in de manier waarop we waarnemen. Jaren geleden worstelden we er in het onderwijs ook al mee. Er was een regering die vond dat het ging om ‘recht doen aan verschillen’, terwijl een andere regering ‘gelijke kansen voor iedereen’ nastreefde. In beide gevallen kwam ik er niet uit. ‘Recht doen aan verschillen’ kan alleen maar als je de verschillen kent, en als je ze kent zullen de verschillen worden geformaliseerd, krijgen ze accenten die ze groter maken.

‘Gelijke kansen voor iedereen’ heeft helaas hetzelfde effect als bij een loterij. Om gelijke kansen te bevorderen, ben ik wel eens zover gegaan dat ik een groep basisscholen adviseerde om leerlingen, hun ouders en hun adviseurs te vragen de etiketten thuis te laten. Omdat een leerling met een etiket zijn etiket *wordt*, zoals ik leerlingen met een ‘rugzakje’ bij een bespreking benoemd hoorde worden als *rugzakjes*.

Dat maakt het werk van medewerkers zo belangrijk: onderscheiden om belemmeringen weg te kunnen nemen, zodat jonge mensen kunnen worden wie ze zijn. En dat is ingewikkeld. Niet alleen die slopende cultuur van afrekenen en

verantwoorden, een strijd die je altijd verliest, omdat de norm verhoogd wordt als ‘goed’ gewoon is geworden en beter moet, beter nog dan in Finland of Singapore. Waardoor van leerlingen vaak meer verwacht wordt dan ze aankunnen. Waardoor ouders van scholen meer verwachten dan mogelijk is. Waardoor de leraar nooit uitgeprofessionaliseerd zal zijn. Je bent nooit klaar en nooit is het goed genoeg.

Wat doet dat met je vermogen om te bepalen waar het echt om gaat? Met je aandacht in de groep, of je nu leerling

of docent bent, werker of medewerker, waardoor je soms tussen alle gedachten en geluiden in je hoofd die vraag niet meer hoort: ‘Kun je me even helpen?’

‘Hoe doe je dat, luisteren naar de zeventig kinderen in je klas?’, vroeg ik een lerares in een Keniaans dorpsschooltje zonder boeken en borden, water en stroom. ‘Ken je ze eigenlijk wel?’ ‘Je moet van ze houden, zonder onderscheid,’ antwoordde ze, ‘en ik kan alleen maar naar hen luisteren als ik ze ken. Ik leer ze kennen door ze te beschouwen als mijn gezin, waarvoor ik verantwoordelijk ben. Dan kan ik onthouden wie ze zijn en krijg ik oog voor wat ze nodig hebben. *Wie ze zijn gaat boven wat ze kunnen. Anders kun je hen wel vergeten.*’

Dick de Groot
Verhalenverteller, reiziger en oud-interim-schoolleider van De Werkplaats

“Niet diversiteit verdient de aandacht die het tegenwoordig krijgt. Inclusie, het accepteren van het unieke van de ander, daar draait het om.”

Op weg naar een nieuw schoolplan

Elke school in Nederland stelt elke vier jaar een schoolplan op. Hierin staan de ambities voor de komende periode en aan de hand daarvan kijken we elk jaar waar we welke stappen willen zetten. Tijdens dit lopende schooljaar bedenken we met elkaar wat er wat ons betreft in moet. De eerste twee studiedagen van dit schooljaar zijn we hiermee aan de slag gegaan. De eerste keer (in de laatste week van de zomervakantie) alleen met de basisschool en in oktober samen met het middelbaar. Het plan is op dit

moment nog in ontwikkeling, maar hier in de WP-Krant geven we alvast een inkijkje in het proces.

Drieluiken

Een van de vaste projecten in groep 7/8 van het BO is dat we om het jaar met de werkers een persoonlijk drieluik maken. Bij het eerste luik maken de werkers een naamdicht over hun verleden, het middelste luik is een zelfportret van hoe ze er nu uitzien en het derde luik is een collage over hun toekomst. Met dit

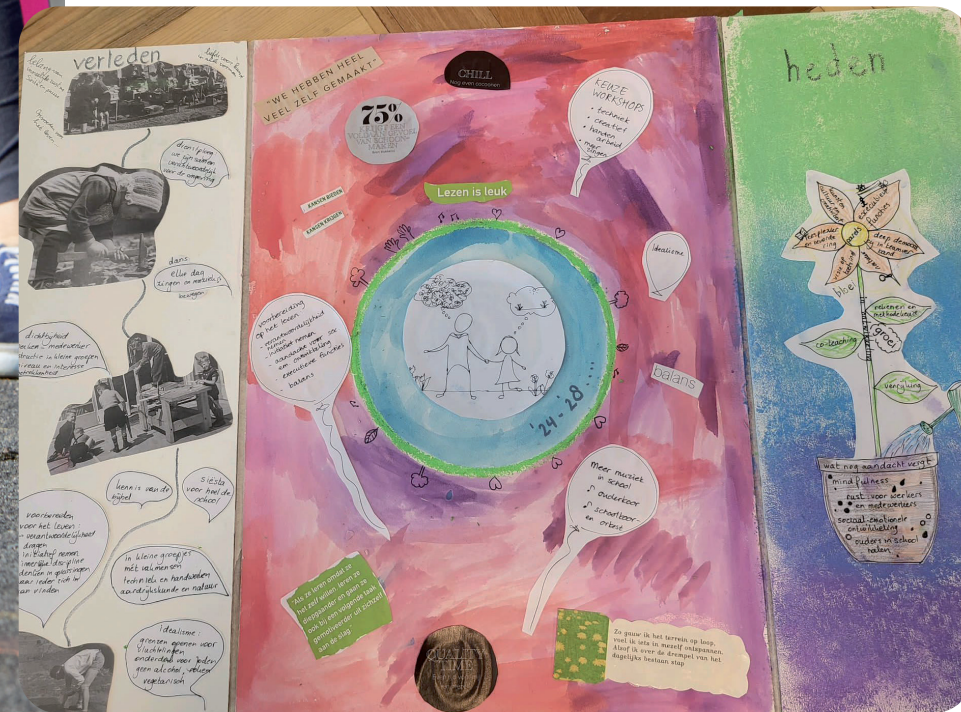
project sloten we het schooljaar 22-23 af en daar ontstond het idee om een vergelijkbare opdracht te doen met de medewerkers. Om tot een nieuw plan te komen is het namelijk goed om eerst terug te kijken naar ons verleden en stil te staan bij het heden, om vanuit daar plannen te maken voor de toekomst.

Tijdens die eerste studiedag zijn de medewerkers (verdeeld in groepen, bestaande uit alle lagen van de school) daarmee bezig geweest. Voor het verleden hebben we gekeken naar de start van onze school. In 1939 is er een film gemaakt over De Werkplaats waar we samen een stuk van hebben gekeken. Voor het eerste luik konden er citaten van Kees Boeke worden gekozen die ons wel of juist niet aanspreken. Voor het heden hebben we gekeken naar het huidige schoolplan; welke aspecten zijn gelukt en welke verdienen meer aandacht? Wat zijn de ‘parels’ en de ‘puzzels’? Tot slot mochten voor het laatste luik ambities worden bedacht.

Het was die dag vooral interessant om met elkaar over dit soort keuzes te praten. Eerst binnen je eigen groepje en daarna met het hele team. Daarbij bleek dat er veel hetzelfde wordt gedacht en dat er ook opbouwende kritische punten waren. Zo was een aantal van de ‘puzzels’ bij veel groepen hetzelfde. Het was een goede start om met elkaar te denken over de grote lijnen in de voorbereiding op de gezamenlijke studiedag in oktober.

vervolg >

Drieluik

“Om tot een nieuw plan te komen is het goed om eerst terug te kijken naar ons verleden en stil te staan bij het heden.”

Drieliuk

Gezamenlijke studiedag

Ik vind de gezamenlijke studiedagen altijd erg leuk. Het begint al bij het binnenkomen. Even bijpraten met de collega's die de brugklassen lesgeven over hoe het gaat met de werkers die vorig jaar de stap naar het VO hebben gemaakt. Dit gebeurt los van studiedagen uiteraard ook wel eens, maar vaak alleen als medewerkers zich zorgen maken om bepaalde brugklassers. Tijdens de studiedag zijn deze gesprekken losser en informeler. Hierna kregen we eerst een lezing van Dick de Groot over 'de gemeenschap' en hebben we met elkaar onder leiding van Rohan Poldervaart uit volle borst gezongen. Vervolgens zijn we in kleinere groepen van zo'n twaalf collega's uit elkaar gegaan. De groepen bestonden uiter-

aard uit zowel BO- als VO-medewerkers, maar ook uit medewerkers van het OOP (onderwijsondersteunend personeel), ouderleden van de medezeggenschapsraden (BO en VO) en leden van de Raad van Toezicht. Dit zorgde ervoor dat er in elk groepje veel verschillende invalshoeken waren. Elk groepje ging vanuit één invalshoek aan de slag.

Wat er vervolgens gebeurt is dat je met elkaar echt de tijd hebt om goed over een onderwerp te praten. Binnen mijn eigen groepje hebben we het gehad over het 'vakkundig klimaat' en de gesprekken met de collega's van het VO zijn dan echt inspirerend. Je komt erachter dat er overeenkomstige problemen zijn, maar ook dat er oplossingen zijn bij de ander die je zo kunt overnemen. Uiteindelijk hebben we met elkaar een aantal goede

ideeën op papier gezet en ligt bij de directie de schone taak om met al die input een plan op te stellen waar we als Werkplaats - BO én VO - aan kunnen gaan werken.

Er was tussendoor ook nog een zeer waardevolle bijdrage van de werkers van de werkersraad van het VO die ik niet onbenoemd wil laten. Ze hadden dit voor een deel ook samen voorbereid met werkers van de basisschool. Op het podium in de grote zaal hielden zij vurige betogen over hun ervaringen op De Werkplaats. Confronterend, maar ook opbouwend. Als medewerker van de basisschool heb je daar toch niet zo'n beeld van, maar wat kunnen die werkers hun mening ongelooflijk goed verwoorden!

BO- en VO-werkers bereiden gezamenlijk de studiedag voor

Vier jaar geleden schreef ik ook een stuk in de WP-krant over de gezamenlijke studiedag. Ik eindigde er toen mee dat ik de ambitie om meer samen te werken met het VO inspirerend vond. De afgelopen jaren is dat ook zeker meer gebeurd, maar toch ging ik ook met eenzelfde gevoel naar huis. Het was

Werkers van de werkersraad van het VO houden toespraken op het podium in de grote zaal

erg leuk om, met name, de collega's van het VO binnen mijn groepje te spreken. Na afloop waren we het er allemaal over eens dat zo'n gezamenlijke studiedag zeker vaker mag!

Maarten Elenbaas
Medewerker BO (groep 7/8)

“Hierna hebben we met elkaar onder leiding van Rohan Poldervaart uit volle borst gezongen.”

Gezamenlijk zingen bij de start van de studiedag

Het Broederschapshuis als kweekvijver voor een diverse samenleving

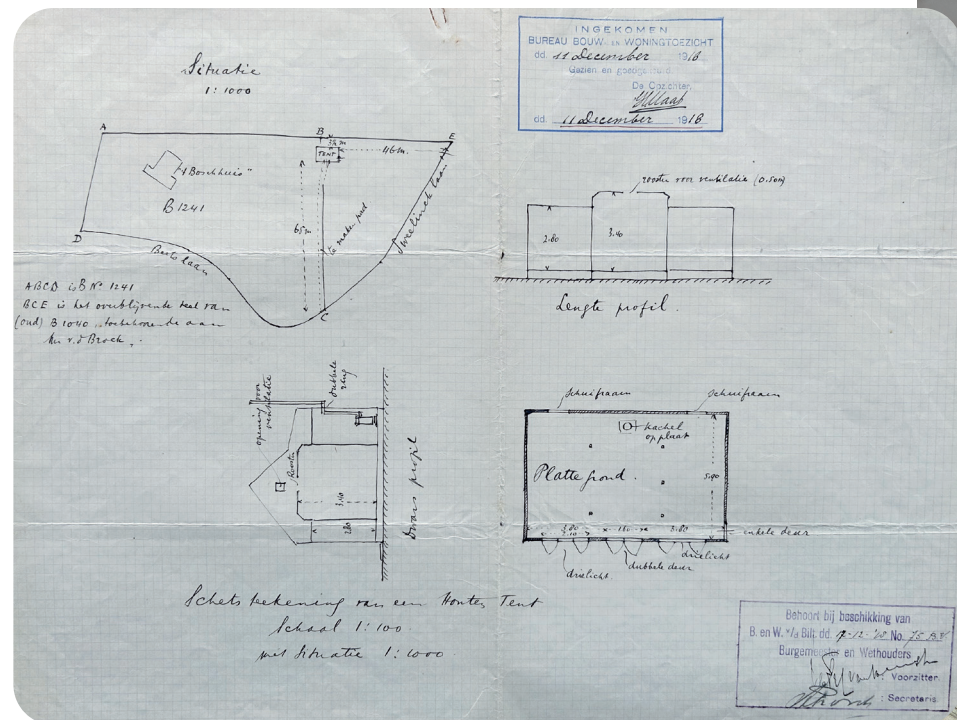
Broederschap

Bij Kees en Betty Boeke stond medemenselijkheid en de gelijkwaardigheid van alle mensen voorop. In de eerste tijd gingen zij daar zelfs erg ver in. Bij hun acties in Engeland tegen oorlog noemde Kees de Duitsers 'onze broeders'. En bij misdadigers moest heropvoeding voorop staan, in plaats van opsluiting in een gevangenis.

Direct nadat Kees en Betty in 1918 in Bilthoven waren komen wonen, organiseerden zij in hun nieuwe huis aan de Beetslaan ('t Boschhuis) al de eerste conferentie om hun ideeën uit te dragen. De 'Broederschap in Christus' werd daar opgericht. Deze trok ten strijde tegen maatschappelijk onrecht, maar vooral tegen het militarisme. In 1919 werd ook de Christelijke Internationale opgericht en in de zomermaanden van 1919 werden op de zandheuvels achter hun huis 'hagepreken' gehouden, waar sprekers van naam het woord voerden.

De snelle groei van deze beweging maakte dat er meer ruimte nodig was. Kees vroeg in het najaar van 1918 bij de gemeente toestemming om achter op het terrein van hun buurman een 'houten tent' neer te zetten. Hij kreeg hiervoor geen vergunning, omdat 'geen houten gebouwen in de kom der gemeente mogen worden opgericht'.

Kort na dit bericht van de gemeente kochten Kees en Betty Boeke voor 5.940 gulden het terrein op de hoek

De tekening die Kees Boeke had ingediend bij zijn vergunningsaanvraag voor 'een houten tent'

van de Sweelincklaan en de Beetslaan om er een conferentiehuis te bouwen. De eerste steen werd op 10 augustus 1919 gelegd. Alles zou zo eenvoudig mogelijk gehouden worden. Er kwam een ruime keuken en een flinke vergaderzaal, gemeenschappelijke slaapzalen (een soort 'kampement onder een dak') en erbij een woonhuis voor een conciërge. Boven de ingang werd een tekst gemetseld: 'Een is uw meester,

De bouw van het Broederschapshuis

Het Broederschapshuis in 1921

namelijk Christus en gij zijt allen broeders.' Solidariteit was het uitgangspunt bij de bouw: zowel de architect als de bouwvakkers kregen loon naar behoefte (grootte van het gezin e.d.) In het voorjaar van 1920 werd het Broederschapshuis in gebruik genomen.

Het Broederschapshuis aan de basis van de vredesbeweging en De Werkplaats In het Broederschapshuis vonden vredesconferenties plaats. In 1921 werd op zo'n conferentie een nieuwe internationale beweging in het leven geroepen: Paco (het Esperanto-woord voor

Vergaderzaal van het Broederschapshuis

vrede). Al gauw werd dit bekend als de War Resisters International (WRI), de anti-militaristische beweging die bekend werd door het 'gebroken geweertje'. Deze beweging bestaat inmiddels meer dan 100 jaar.

Maar het Broederschapshuis was niet alleen de bakermat voor de Europese 'nooit-meer-oorlog-beweging', er vonden in de jaren 1920-1925 ook vier internationale pedagogische conferenties plaats. Opvoeding en onderwijs stond in deze naoorlogse jaren in het middelpunt van de belangstelling; er was in Europa een brede 'Reform'-beweging. De bijeenkomsten in het Broederschapshuis hebben daar een belangrijke rol in gespeeld en een wezenlijke bijdrage aan geleverd.

Door deze conferenties en andere bijeenkomsten, ging Kees Boeke steeds meer het verband zien tussen de opvoeding en de (opbouw van een vreedzame) samenleving: voor het door hem gewenste gemeenschapsleven was een zekere ontwikkelingsgang nodig. Hij ging inzien dat met volwassen

"Bij de bijeenkomsten in het Broederschapshuis stond het omgaan met allerlei mensen van verschillende aard en aanleg centraal."

mensen, opgegroeid en gevormd in de 'oude maatschappij', niet zomaar een nieuwe samenleving kon worden opgebouwd, maar dat het nodig zou zijn om met kinderen te beginnen. Hiermee was met deze bijeenkomsten in het Broederschapshuis de basis voor de (inrichting en werkwijze van) De Werkplaats gelegd, het schooltje dat Kees Boeke in januari 1926 in een huiskamer aan de Van der Helstlaan 6 begon.

Omgaan met verschillen op De Werkplaats

Bij de bijeenkomsten in het Broederschapshuis stond het omgaan met allerlei mensen van verschillende aard en aanleg centraal. Allereerst met mensen buiten de eigen landsgrenzen. Nationalisme - met daarbij het verheven voelen van eigen land en cultuur - was taboe. Internationale samenwerking moest voorop staan en het onderwijs moest daar een bijdrage aan leveren, in de eerste plaats op de net begonnen Werkplaats. De grenzen tussen landen werden er met opzet niet geleerd. En in de 30'er jaren was het niet meer dan logisch dat De Werkplaats haar deuren wijd openzette voor vluchtelingen uit Duitsland; eerst voor politieke vluchtelingen zoals Werner Herbers¹ en later ook voor Joodse mensen die een veilig heenkomen zochten.

Maar Kees Boeke vond ook dat onderwijs en opvoeding zo ingericht moesten worden dat kinderen van verschillende aard en aanleg zich erin konden ontwikkelen: 'Elk kind te helpen worden wat het is'. Er was op De Werkplaats vanaf het begin ook ruimte voor kinderen met beperkingen, enerzijds door de meer individuele leerroutes, anderzijds door de nadruk op samenwerken en gemeenschap, waardoor ook kinderen die het

vervolg >

¹ Werner Herbers was niet Joods, zoals ten onrechte in mijn artikel in de krant van juni 2022 vermeld.

sociaal gezien niet gemakkelijk hadden, werden 'meegenomen' in de groep. In 1927 was ook de wekelijkse 'Bespreking' ingevoerd. Allerlei zaken die de werkers betroffen werden er met elkaar besproken. Ook dat was een manier om kinderen te leren met onderlinge geschillen en verschillen om te gaan.

Ook op andere terreinen waren Kees en Betty en De Werkplaats in hun tijd ruimdenkend. De gelijkheid van man en vrouw was voor hen vanzelfsprekend. En ook de omgang met gescheiden vrouwen was - in een tijd waarin afwijzing gewoon was - voor hen volstrekt normaal. Zij raakten bevriend met Henriëtte De Monchy-Kerdijk, die na haar scheiding in Bilthoven was komen wonen. Zij heeft een belangrijke rol gespeeld bij het begin van De Werkplaats (in een kamer in haar huis begon Kees in 1926 met zijn 'schooltje') en in latere jaren werkte zij onder haar eigen naam (Kerdijk) op De Werkplaats en zorgde voor de administratie. Op De Werkplaats was vanaf het begin ook ruimte voor mannen en vrou-

wen die zich tot hetzelfde geslacht aantrokken voelden. Het werd echter niet (expliciet) benoemd en er werd ook niet over gesproken.

Werkplaatsconferenties in het Broederschapshuis

Direct nadat het nieuwe Werkplaatsgebouw in 1929 in gebruik was genomen, werd in het Broederschapshuis de eerste Werkplaatsconferentie gehouden. In de daaropvolgende jaren zouden er nog meer plaatsvinden. Deze Werkplaatsconferenties waren bedoeld om deelnemers te laten kennismaken met het onderwijs op De Werkplaats, ze te laten meedenken over de verdere vormgeving en verbetering ervan en om ze van gedachten te laten wisselen over hoe andere scholen (onderdelen van) de werkwijze van De Werkplaats zouden kunnen overnemen.

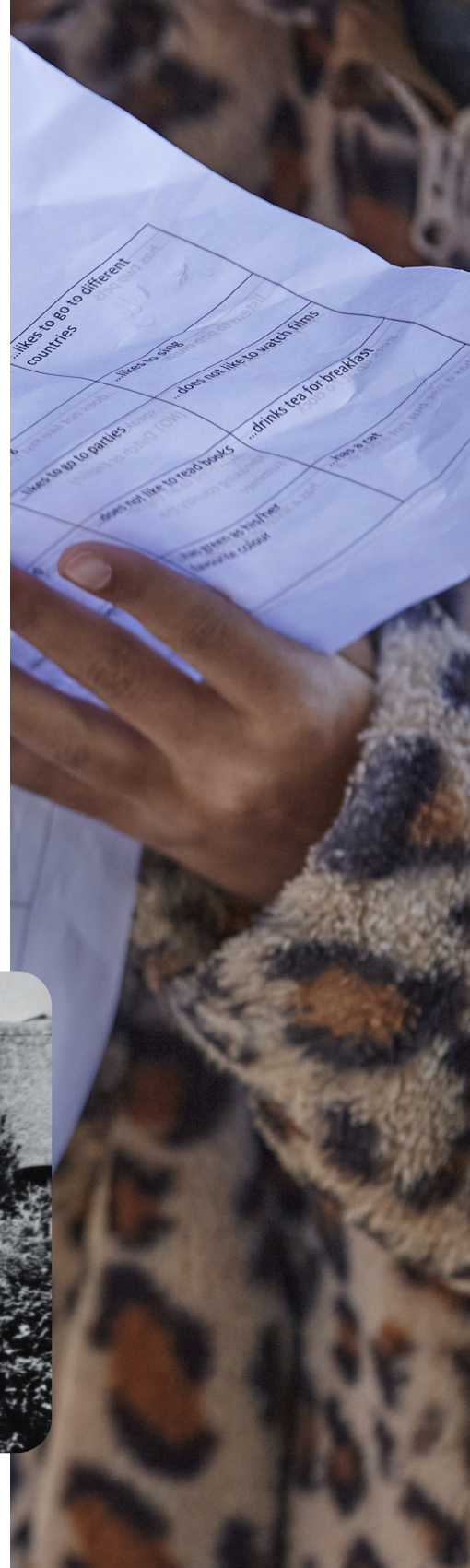
De Bilthovense Beweging

In Het Broederschapshuis vonden ook meer op de lokale gemeenschap gerichte activiteiten plaats. Kees Boeke had

het idee dat een nieuwe wereldorde bereikt zou worden door de staat met zijn staatsdwang en het parlementaire systeem - dat de meerderheid de macht gaf over de minderheid - af te wijzen en te kiezen voor een opbouw van de ideale samenleving vanuit kleine gemeenschappen zonder hiërarchie en autoriteit. Iedereen had er evenveel recht van spreken en besluiten werden unaniem door de 'gemeenschap' genomen. Kees nam het initiatief voor de Bilthovense Beweging met de Gemeenschapsleiding Bilthoven en in 1922 richtte hij het Gemeenschapsblad op. De redactie was een gemeenschappelijke taak en het blad werd huis-aan-huis verspreid en bestond met name uit berichten over maatschappelijke en vredesactiviteiten, maar ook uit gewoon lokaal nieuws en advertenties.

Humanitaire acties

Het Broederschapshuis was ook de uitvalsbasis voor nationale en internationale hulpacties. Er waren acties voor de slachtoffers van de hongernood

In 1960 stond boven de deur nog de tekst: "Een is uw meester, namelijk Christus en gij zijt allen broeders"

"Het Broederschapshuis heeft als kweekvijver voor een vreedzame en diverse samenleving een belangrijke rol gespeeld."

Er werd muziek gemaakt en gezongen uit de Broederschapsbundel, die door Kees Boeke was samengesteld, o.a.: 'Als de mensen oordeel vellen' (...) 'Hij (God) veroordeelt niet'.

in Rusland en de naoorlogse crisis in Duitsland, maar ook werd langs de boeren gegaan voor 'overtollige veldproducten', die vervolgens verdeeld werden onder de armen.

Stichting Het Broederschapshuis

Omdat Kees en Betty privébezit afgezworen hadden, werd het Broederschapshuis door de Boeke-Trust - waarin op initiatief van de familie van Betty haar voormalige privévermogen was ondergebracht - in 1923 overgedragen aan de 'Stichting Het Broederschapshuis', die werd bestuurd door vrienden van Kees en Betty, o.a. Juul ter Beek, de directeur van de Gero-fabriek in Zeist. Deze nam in zijn vrije tijd het beheer van Het Broederschapshuis op zich. En zelfs meer dan dat: hij was er ook gedurende lange tijd de gastheer, deed de administratie en ook het beheer

van de eigen uitgeverij. Bijna negentig titels had het fonds; voornamelijk brochures, waarvoor naar draagkracht werd betaald. Aan de verscheidenheid van onderwerpen wordt duidelijk waarmee men zich in het Broederschapshuis in het Interbellum bezighield: het militarisme, ontwapening, opvoedkundige problemen, kunst, het bolsjewisme, doopsgezinde gemeenten in Rusland, christenanarchisme, christensocialisme, dienstweigering, de vrouw, de hervorming van het krankzinnigenstelsel en de voeding van de vegetariër.

Vakantiehuis van de Doopsgezinde Gemeente

Toen de uitbreiding van het Werkplaatsgebouw aan de Frans Halslaan met een Grote Zaal in 1935 gereed was, had De Werkplaats de vergaderzaal van Het Broederschapshuis niet meer nodig. De overnachtingen van conferentiedeelnemers vonden daar nog wel plaats. Het Broederschapshuis werd in 1937 aangekocht door de Doopsgezinde Kring Bilthoven, als vakantiehuis voor de leden van de Doopsgezinde Kring. In 1938 werd het daartoe verbouwd en uitgebreid.

Al snel kreeg het huis naast de Doopsgezinde vakantiegangers ook heel andere gasten. Allereerst een groep radicale christenen (de 'Huttersen') die zich niet wilden onderwerpen aan het gezag van de Nazistaat. En na de Kristallnacht in Duitsland in de nacht van 9 op 10 november 1938 werden er vele Joodse vluchtelingen tijdelijk opgevangen.

In 1975 werd het Broederschapshuis verkocht aan een accountantskantoor. Op het terrein tussen Boschhuis en Broederschapshuis werden later twee moderne kantoorgebouwen neergezet.

Gemeentelijk monument

Het Broederschapshuis is een gebouw dat door zijn geschiedenis van algemeen belang is. Het staat symbool voor een politiek-maatschappelijk en cultuurhistorisch belangwekkende periode, niet alleen in de geschiedenis van De Werkplaats en van Bilthoven, maar ook nationaal en internationaal. Het was jarenlang een broedplaats voor politiek-maatschappelijke bewegingen die niet alleen in Bilthoven, maar ver daarbuiten van grote invloed zijn geweest. Het heeft als kweekvijver voor (ideeën over) een vreedzame en diverse samenleving een belangrijke rol gespeeld.

Het is daarom van belang dat Het Broederschapshuis de status van gemeentelijk monument krijgt om het gebouw te behouden en deze geschiedenis te kunnen blijven vertellen en doorgeven aan volgende generaties. De aanvraag hiervoor is afgelopen zomer gedaan door de 'Stichting Erfgoed Broederschapshuis Kees Boeke'.

Jos Heuer
Oud-medewerker

Foto's: archief Jos Heuer

"Op De Werkplaats was vanaf het begin ook ruimte voor mannen en vrouwen die zich tot hetzelfde geslacht aangetrokken voelden."

Werk dan mee in De Werkplaats

Op een ijskoude dag na de kerstvakantie spreek ik met Renee de Senerpont Domis (medewerker 7/8) en Adriaan Walpot (medewerker Engels in team 1 (klas 1 en 2 mavo/havo)). Laatstgenoemde is net terug in Nederland, na een tocht van twee weken door de Amazone. Er wordt daarom eerst gesproken over het zuiveren van water en een ontmoeting met een slang, alvorens we het hebben over hoe ze op De Werkplaats terecht zijn gekomen. Een gesprek over haken, én aanhaken.

Renee: 'Toen ik in 1982 afstudeerde was er eigenlijk geen werk, maar na een open sollicitatie kon ik beginnen bij de net opgerichte Freinetschool in Utrecht. Langzaam groeide die school en ik was daar vanaf het begin bij. Ik weet nog precies waar alles was, hoe elke deur klonk, hoe het er rook. In 1998 groeide het team uit elkaar en ben ik verder gaan kijken. Ik heb hier gesolliciteerd omdat het WP-onderwijs aansloot op de werkwijze van de Freinet. Ik vond het hier heel fijn maar heb nog wel een paar jaar 'gerouwd', omdat ik zo betrokken was bij mijn vorige school.'

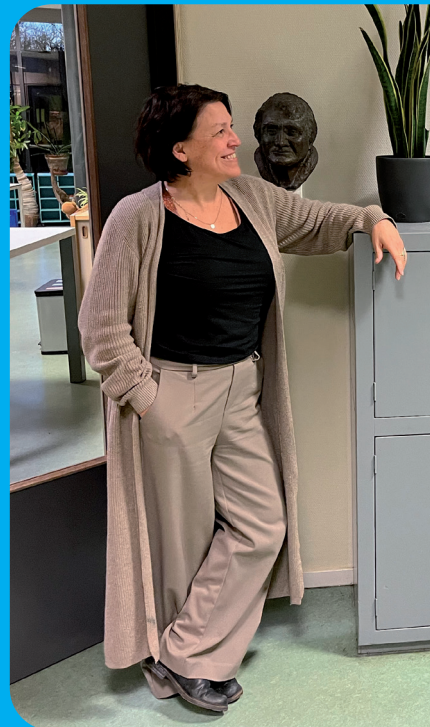
Adriaan: 'Ik heb hier tijdens mijn minor stagegelopen bij Yvonne Ordelmans. Nadat ik was weggegaan om mijn opleiding af te ronden kreeg ik van haar een appje met de vraag of ik kwam solliciteren. Ik had me toen net aangemeld voor de master om eerstegraads docent te worden, die ik inmiddels heb afgerond. Zo ben ik hier gestart. Het wetenschappelijke deel van mijn vak vind ik nog steeds heel interessant, dus nu werk

ik hier drie dagen en ben ik twee dagen bezig met mijn promotieonderzoek. Een perfecte balans.'

Renee: 'Op dit moment bereid ik een project over de 17^e eeuw voor. We gaan naar het Rijksmuseum en kijken in de grote zaal De scheepsjongens van Bontekoe. En de adviezen voor groep 8 komen er weer aan. Altijd spannend, want je wil alle kinderen goed overdragen. Aangezien ik hier al heel lang ben, komen veel mensen bij mij voor advies.'

Ik wil niet zeggen 'de oma van het team', dat niet (gelach), maar ik ben wel degene die samen met Hans de meeste ervaring heeft op deze plek. Ik voel mezelf wel een kartrekker op inhoud.'

Adriaan: 'Voor mijn vak hebben we inmiddels inzicht in wat elke werker precies kan. Daar zou ik graag nog meer gebruik van maken. Met niveaugroepen werken zou roosterteknisch ingewikkeld zijn. Nu maak ik daarom soms binnen een groep verschillende Engels-groepjes

Renee de Senerpont Domis (bo)

Leeftijd: 61

Komt oorspronkelijk uit: Wormerveer
Woonplaats: Utrecht

Woonsituatie: Samenwonend met Robert

Studie(s): PA (de Pedagogische Academie, voorloper van de PABO – red.)

Quote: "De laatste tijd ben ik verslaafd geraakt aan haken. Voor alle baby's maak ik een dekentje!"

Adriaan Walpot (vo)

Leeftijd: 30

Komt oorspronkelijk uit: Wichmond (in de Achterhoek – red.)

Woonplaats: Utrecht

Woonsituatie: Samenwonend met vriendin en hond Luuk

Studie(s): Engelse taal en cultuur, master interculturele communicatie en de educatieve master

Quote: "Met vrienden ben ik wel eens speciaal op vakantie gegaan om bijvoorbeeld in Barcelona of Berlijn te gaan skaten."

en probeer ik te differentiëren door verschillende werkvormen in te zetten. Klassikale instructie, bijvoorbeeld over werkwoordstijden, geef ik nog maar af en toe. De rest gaat binnen die kleine groepjes. Het Engels-niveau verschilt tussen de werkers namelijk enorm.'

Renee: 'In ons rooster hebben we wel de werkers die heel goed Engels spreken bij elkaar. Maar voor de andere werkers zien we die grote verschillen in Engelse taalvaardigheid ook.'

Adriaan: 'Naast mijn vaklessen doe ik op school ook onderzoek naar manieren om medewerkers zelf lessen te laten ontwikkelen. Zo hadden we vorig schooljaar de werkgroep 'effectieve feedback', waarmee we drie studiedagen organiseerden. Tijdens zo'n dag zaten we in vakgroepen bij elkaar en

keken we hoe we - vanuit een bepaald theoretisch kader - onze lessen kunnen verbeteren. Binnenkort ga ik volgens de manieren die ik bestudeer in mijn promotieonderzoek een aantal dingen in school oppakken om te kijken hoe ze beter kunnen. Vooral in samenwerking met anderen: iedereen die betrokken kan zijn, moet je betrekken. Anders ben je toch beslissingen aan het nemen voor anderen.'

Renee: 'En dat gaat niet werken.'

Adriaan: 'Dat klopt, dan ben je uiteindelijk elk jaar weer iets nieuws aan het doen.'

Renee: 'Ja, je wilt een cultuuromslag en dan moet je mensen meekrijgen. Ik herken dat, maar ik denk dat je ook klein kunt beginnen in bijvoorbeeld je

team. Met de komst van de Ronding (het nieuwe bovenbouwgebouw – red.) zijn we nauwer gaan samenwerken. Samen willen we echt hetzelfde, hoe vaak de teamsamenstelling ook verandert.'

Adriaan: 'Hebben jullie daar ook op geselecteerd?'

Renee: 'Nou, we hebben altijd duidelijk gezegd: dit is wat we willen, dit is ons gebouw en zo gaan we het doen en we hebben mensen nodig die dat dragen en die samen willen vernieuwen.'

Tot slot praten we nog even over hobby's en vrijetijdsbesteding.

Renee: 'Ik ben veel bezig met mijn kleinkinderen. Die wil ik zo vaak mogelijk zien. Verder heb ik veel dansles gehad van mensen uit West-Afrika. Dat stopte na corona, maar ik moet het nodig weer oppakken. De laatste tijd ben ik ook verslaafd geraakt aan haken. Voor alle baby's maak ik een dekentje!'

Adriaan: 'Ik houd van reizen en zou graag nog meer bergtochten willen maken of hiken, activiteiten waar ik vroeger zelf nooit op zou zijn gekomen. Maar ik heb best wel avontuurlijke vrienden en ik haak daar graag bij aan.'

Renee: 'Nou, dat kan boven dit stuk: 'Haken en aanhaken!'

Adriaan: 'Verder mag ik in mijn vrije tijd graag skateboarden, het liefst in de buitenlucht. Daar vind ik het leuker dan in een skatehal. Met vrienden ben ik ook wel eens speciaal op vakantie gegaan om bijvoorbeeld in Barcelona of Berlijn te gaan skaten.'

Foto: Maarten Elenbaas

De Werkplaats is een kleurrijke gemeenschap

De kleurrijke gemeenschap die wij graag willen zijn vraagt aandacht en verantwoordelijkheid. Ons motto is: worden wie je bent. Wij zijn immers De Werkplaats Kindergemeenschap. Mooi gezegd, maar wat betekent dat dan precies? Er voor elkaar zijn als dat nodig is. Maar dat is niet het enige, het betekent meer. Het vraagt ook verantwoordelijkheid en kwetsbaarheid.

Het verhaal dat Dick de Groot op de studiedag van 12 oktober 2023 vertelde gaf me dat inzicht. We weten dat ontwikkelen of opgroeien soms letterlijk met vallen en opstaan gaat. Dat gaat ons hele leven door. Of je nu groot (oud) of klein (jong) bent.

Dick de Groot vertelde op die bewuste woensdag over een man die maïs stal. Het verhaal speelt zich af in een dorpsgemeenschap in Botswana. Wat me raakte in het verhaal was de manier waarop de gemeenschap met de dief omging.

Ik ben zo vrij geweest om het verhaal samen te vatten en tot de voor mij belangrijke kern terug te brengen.

De man die maïs stal

Een boer komt erachter dat er regelmatig kleine hoeveelheden maïs gestolen worden uit zijn schuur. Hij gaat op wacht staan en ziet dat zijn buurman bij het vallen van de nacht steeds een paar handen maïs uit zijn schuur meeneemt. Hij meldt dit aan de dorpsoudste.

“Ze werken met een *talking stick*. Alleen degene die deze stok in handen heeft mag praten en je mag alleen iets toevoegen als het nog niet gezegd is.”

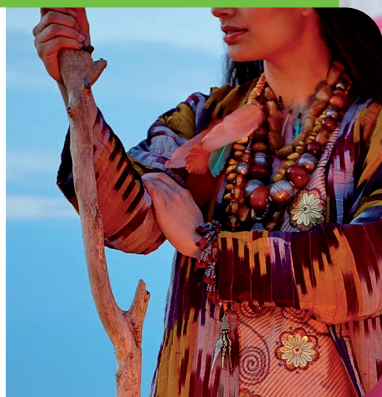

Foto: Happinez

De dorpsoudste nodigt de buurman en de gemeenschap uit en laat hem zijn verhaal doen. De gemeenschap gaat in een kring om hem heen staan. De boer bekent schuld en vertelt dat zijn oogst mislukt was en dat hij na een tijd geen eten meer had om zijn gezin te voeden. Ze hadden de kleine oogst en zelfs het zaaigoed voor het volgend jaar met elkaar opgegeten. Ten einde raad is hij steeds kleine beetjes maïs uit de schuur van zijn buurman - die wél een rijke oogst had - gaan stelen.

Er wordt echt geluisterd naar hem en niet geoordeeld. Ze werken met een zogenaamde 'talking stick', waarbij alleen degene die deze stok in handen heeft mag praten en waar je alleen iets mag toevoegen als het nog niet gezegd

is. Je mag elkaar ook niet in de rede vallen of bijvallen, want zo ontstaan er partijen en verdeeldheid.

Na dit verhaal trekt de dorpsoudste zich terug en na enige tijd roept hij de gemeenschap bijeen met twee vragen: De eerste vraag is voor de dief: 'Het is vervelend dat je oogst mislukt is en dat jij en je gezin honger hadden. Maar waarom heb jij de gemeenschap niet om hulp gevraagd?'

De tweede vraag stelt de dorpsoudste aan de gemeenschap: 'Heeft niemand gezien dat deze man in nood was? In onze gemeenschap is gehoord en gezien worden zo belangrijk. En als je het wel gezien hebt: waarom ben je hem niet te hulp geschoten?'

Tot slot doet hij de volgende uitspraak: 'Laten we hiervan leren en te hulp schieten als we iemand in nood zien en laten we om hulp vragen als we dat nodig hebben.'

De dorpsoudste berispt de dief en hij waarschuwt hem dat hij nooit meer mag stelen en dat hij bij een volgende diefstal geen deel meer mag uitmaken van de gemeenschap, omdat hij daarmee laat zien dat hij die gemeenschap niet nodig heeft.

Dit verhaal bleef me die dag bij en ook de dagen daarop. Ik ga proberen uit te leggen wat er bij mij gebeurde toen ik

naar dit verhaal luisterde en de dagen daarna. Er schoten situaties door me heen waarbij ik niet op tijd had gezien dat een werker of medewerker in nood was. Situaties waarbij we als gemeenschap niet om iemand heen zijn gaan staan om te vragen: 'Wat heb je nodig?' Er schoten me ook situaties te binnen waarbij we dat wel hadden gedaan. Daar was ik blij mee. Ik realiseerde me dat het om hulp vragen misschien wel het moeilijkst is. Ik herinnerde me opeens ook een situatie waarbij ik prima om hulp had *kunnen* vragen maar het niet deed, doordat ik er vanuit de drukte van het moment niet aan gedacht had.

Welk aspect van dit verhaal bij je binnenkomt zal voor iedereen verschillend zijn. Ik pleit ervoor dat we ons de wijze les ervan ter harte nemen en binnen onze gemeenschap goed naar elkaar kijken en luisteren en voor elkaar en onszelf zorgen.

Anne-Mieke Bulters
Directeur basisonderwijs

Foto: Dick de Groot

“Heeft niemand gezien dat deze man in nood was?”

Werkers aan het Woord

bo

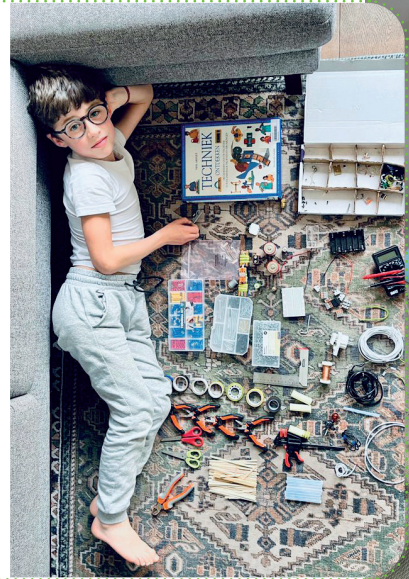

Het thema van de Kinderboekenweek was dit jaar 'Bij mij thuis'. De werkers kregen hiervoor onder andere een foto-opdracht: fotografeer jezelf op een plek waar je je thuis voelt, met spullen die voor jou belangrijk zijn. De foto's moesten gemaakt worden in de stijl van de Italiaanse fotograaf Gabriele Galimberti. Voor de WP-Krant hebben we een aantal werkers gevraagd om hun foto toe te lichten.

Ik ben Douwe Los / 8 jaar / groep 5

'Op de foto staan al mijn stroomspullen, tangetjes, met stokjes, lijmkleem, kabels en nog veel meer. In het bakje zitten ook nog verbindingstukjes voor elektriciteit. Het boek is van school maar dat mocht ik een keer lenen. Ik maak van mijn spullen allemaal verschillende dingen, bijvoorbeeld een keer een zaklamp. Ik vind het ook heel leuk om ontwerpen te maken, maar die heb ik nog niet allemaal gemaakt.'

"Ik maak van mijn spullen allemaal verschillende dingen, bijvoorbeeld een zaklamp."

Ik ben Thijmen Poppegaai / 9 jaar / groep 5

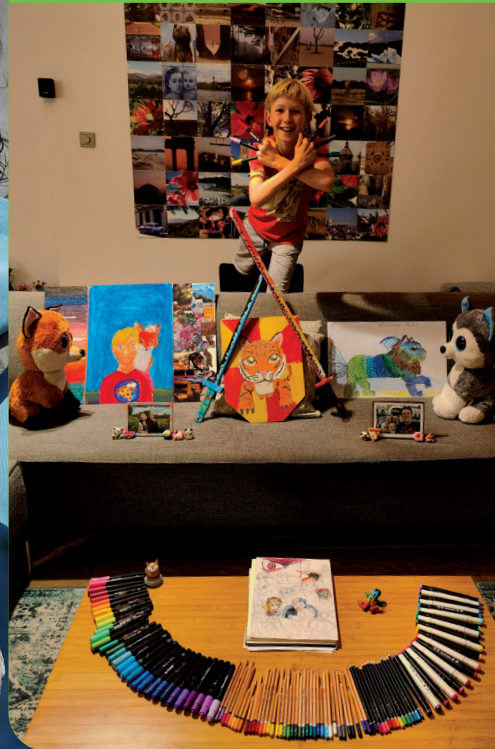
'Op de foto staat heel veel van voetbal. Ik speel zelf voor DOSC en ben er helemaal gek op. Ik begon toen ik vier was met voetballen, maar toen was ik nog niet zoveel met bekende spelers bezig. Op mijn vijfde hoorde ik dat Messi van Nederland had gewonnen en sindsdien ben ik voor Messi. Ik heb ook voetbalplaatjes die later hopelijk meer geld waard worden. Later wil ik zelf ook graag voetballer worden en dan het liefst als rechterspits.'

"Op mijn vijfde hoorde ik dat Messi van Nederland had gewonnen en sindsdien ben ik voor Messi."

Ik ben Max van Bommel / 12 jaar / groep 8

'Ik hou erg van tekenen, daarom heb ik in een regenboog allemaal potloden van mij neergezet. Verder hou ik sowieso van dingen maken, zoals het schild of het zelfportret. Ik heb zelf ook twee zwaarden gemaakt van een houten vloerplank. De kleipoppetjes zijn van mij en de familie. Aan de zijkant staan twee knuffels zodat de foto een soort wapen wordt. Ik wilde niet voor de bank gaan staan, omdat je de spullen dan minder goed zag. Dus ben ik erachter gegaan met een paar stiften als klauwen. Ik vind zelf de muur erachter heel leuk om naar te kijken. Het zijn allemaal reizen die mijn ouders hebben gemaakt.'

'Aan de zijkant staan twee knuffels zodat de foto een soort wapen wordt.'

"Aan de zijkant staan twee knuffels zodat de foto een soort wapen wordt."

Ik ben Curtis Versluis / 7 jaar / groep 3

'Ik vind voetballen het allerleukst wat er is. Maar ik hou ook van de vortex (naast de badmintonshuttle - red.) Daar kun je heel hoog en ver mee gooien. In de vakantie voetbal ik ook graag. Als er dan niemand is ga ik gewoon hooghouden. Ik vind het ook leuk om met mijn papa panna's te gaan maken. De foto is gemaakt bij een veldje waar ik graag voetbal. Dat is ongeveer 20 meter lopen. Mijn moeder heeft hem gemaakt vanaf een keukentrap.'

"Mijn moeder heeft de foto gemaakt vanaf een keukentrap."

Ik ben Yuna Kortekaas / 10 jaar / groep 7

'Om mij heen heb ik allemaal tekeningen die ik heb gemaakt met daar omheen allemaal pennen, potloden en stiften die ik gebruik. Als ik teken luister ik tegelijk muziek, daarom wilde ik de koptelefoon erbij. De laatste tijd teken ik veel in anime-stijl. Soms kijk ik daar ook filmpjes van om mezelf daarin te verdienen. De foto is gemaakt in de woonkamer. Ik vind de bank een chille plek. Daar teken ik ook het liefst.'

"Als ik teken luister ik tegelijk muziek, daarom wilde ik de koptelefoon erbij."

Diversiteit in jeugdboeken

In de vorige editie van de WP-Krant besteedden we aandacht aan leesplezier in het basisonderwijs. Dit keer richten we ons op het thema diversiteit in kinderboeken. In hedendaagse jeugdliteratuur komt diversiteit - in meest brede zin van het woord - veelvuldig aan bod. We hebben geprobeerd om hier aan de hand van een paar sub-thema's een aantal van die boeken onder de aandacht te brengen.

Het is opvallend dat er tegenwoordig veel jeugdboeken zijn waarin de volwassenen problemen hebben en de kinderen zich moeten zien te redden in de wereld van die volwassenen. De volwassen personages moeten problemen oplossen, terwijl de kinderen niet door hen worden gezien en niet zichzelf kunnen zijn. Soms zitten de volwassenen vast in hokjesdenken en zien ze de kinderen als een probleem omdat ze in hun ogen anders zijn.

Soms zijn de verhalen fantasie maar zijn de karakters van de volwassenen zo duidelijk en meestal slecht, gezapig en moeten de kinderen voor verandering en een betere wereld zorgen. Kinderen hebben in deze boeken vaak een positieve rol. De wereld wordt beter en mooier doordat zij voor verandering zorgen en volwassenen naar hen gaan luisteren.

Best een verschil met hedendaagse literatuur voor volwassenen. Daarin zijn de personages ook op zoek naar zichzelf en streven zij ook naar verandering, maar in tegenstelling tot de personages in jeugdboeken zoeken zij die verandering meer in

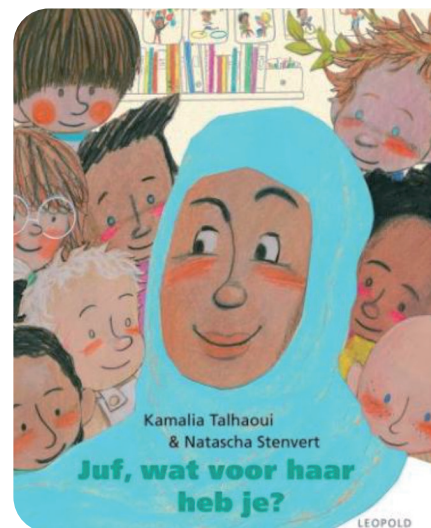
zichzelf of in de natuur. Ze zoeken verandering door zich af te zonderen, door alleen te zijn.

Diversiteit in cultuur

Veel boeken laten kinderen kennismaken met verschillende culturen, zodat je hier meer inzicht in kunt krijgen. Een aantal voorbeelden:

Kamalia Talhaoui - Juf, wat voor haar heb je?
Juf draagt een hoofddoek, wat zou ze eigenlijk voor mooi haar hebben?

Marieke Smithuis - De Koning van de flat
Twee vriendjes in een flat die kattenkwaad uithalen en die met elkaar spelen. De 'culturen' zijn hier gewoon een gegeven en ondergeschikt maar geven wel een mooi, leuk beeld van het 'nu'.

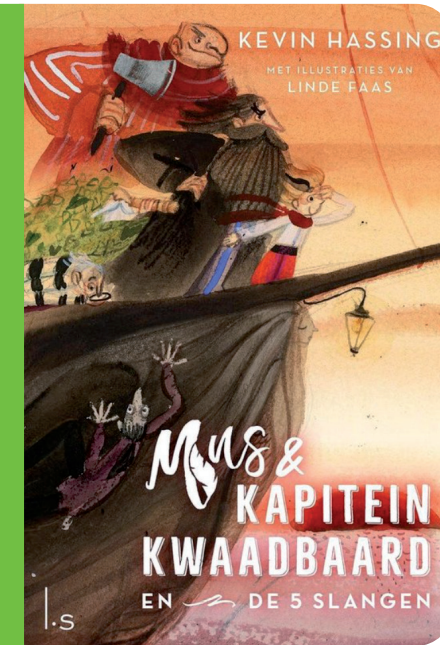
Zanib Mian - Planeet Omar-serie
Ook hier is de Marokkaanse achtergrond een gegeven en gaat het verhaal over wat Omar meemaakt.

Marine Letterie - Kinderen van ver
Verhalen van verschillende kinderen die hebben moeten vluchten en nu in Nederland wonen. Vertellen over wat ze hebben moeten achterlaten en wat ze hebben meegemaakt.

Edward van de Vendel - Misjka
De familie van Misjka is gevlucht en woont nu eindelijk op een vaste plek. Ze krijgen een konijntje en door het konijntje komen de (vlucht-)verhalen los bij alle familieleden.

“Juf draagt een hoofddoek, wat zou ze eigenlijk voor mooi haar hebben?”

“Vrijgevochten piratenmeisje beleeft avonturen met haar wonderlijke en karakteristieke vrienden.”

Selma Noort - Het kleine huis aan de rivier
Een beetje vrijgevochten familie woont bij elkaar op een dijkje (opa, oma, oom en tante). We maken een zomer van een nichtje en een neefje mee. Beetje ouderwets Nederlands kinderboek à la De Kameleon, maar dan anno nu. Kleine alledaagse grappige avonturen die de kinderen meemaken met hun speciale familie. Eindigt met een enorm grote gebeurtenis waarbij opeens ook de achtergrond van de (gevluchte) moeder een rol speelt.

Zindzi Zevenbergen - Manie Schaafijs
Een verhaal over het bijzondere leven van een Surinaamse man. Het verhaal wordt verteld door zijn dochter (nu een oma) aan haar kleindochter. Heel de familie vult het verhaal steeds aan met allerlei opmerkingen. Is het verhaal echt gebeurd? De

lezer krijgt een inkijkje in de Surinaamse manier van leven.

Diversiteit in het 'anders zijn' als kracht/fantasie

Sanne Rooseboom - Mot en de Metaalvisser
Vrijgevochten meisje beleeft een avontuur in een fantasieverhaal. Maar ook een verhaal over hoe je jezelf kan worden en blijven en je niet laat beïnvloeden door opvoeding en omgeving.

Kevin Hassing - Mus en kapitein Kwaadbaard
Vrijgevochten piratenmeisje beleeft avonturen met haar wonderlijke en karakteristieke vrienden. Stoere verhalen over hoe je jezelf kan zijn en hoe je zelf steeds de touwtjes in handen moet hebben en zelf het verschil kan maken.

Annet Schaap - Lampje
Wonderlijk verhaal over allerlei mensen die als outcast worden gezien, maar sterke persoonlijkheden hebben. Verhaal over jezelf overwinnen, ook al heb je een handicap of ben je 'anders'.

Joke van Leeuwen - Iep
Iep is half vogeltje/half meisje. Ook een wonderlijk avonturenverhaal over een (vogel)meisje dat anders is dan doorsnee en gezien wordt als een uitzondering, maar juist de sterke held van het verhaal is. Ook hier wordt het 'anders zijn' als kracht gezien.

Diversiteit in gender

Marlies Slegers - We moeten je iets vertellen
Ouders gaan scheiden doordat de vader een groot geheim met zich meedraagt dat hij niet meer geheim wil houden. Dochter logeert in de zomer bij (demente) oma en ontdekt door het lezen van oude brieven het geheim. In dit verhaal zit ook een verhaal verweven over beginnende dementie (oma) en autisme (broertje van een vriendje)

Pim Lammers - Ik denk dat ik ontvoerd ben
Gedichtenbundel over genderdiversiteit.

Pim Lammers - Het lammetje dat een varken is
Lammetje dat zich geen lammetje voelt (genderdiversiteit).

Dolf Verroen - Niemand ziet het
Jongetje dat langzaam ontdekt dat hij op jongens valt moet daarmee om leren gaan in een omgeving die niet open minded is. Autobiografisch verhaal.

vervolg >

“Vriendschap tussen twee meisjes die verliefd op elkaar worden.”

Janneke Schotveld - De Dappere ridster
De dappere held in dit verhaal is geen man maar een vrouw. Lost problemen op met moed en verstand.

Marjolein Visser - De verboden duinen
Dit boek heeft ook meerdere lagen. Gezin dat gescheiden is, ouders die niet rond kunnen komen, armoede, verschil tussen rijk en arm maar vooral de vriendschap tussen twee meisjes die verliefd op elkaar worden.

Diversiteit arm en rijk

Lysette van Geel - Mijn moeder is een dekbed
Verhaal over een jongetje waarvan de moeder schulden heeft, depressief is en haar bed niet meer uitkomt.

Annejan Mieras - Het Kleine Heelal
Meisje gaat met haar moeder op een oude camping wonen in de herfst. De moeder moet gewoon werken. Wat er precies met de vader aan de hand is en waarom ze op een camping moeten wonen wordt later duidelijk. Ze sluit vriendschap met een jongen op de camping en ontdekt wat er allemaal met de volwassenen aan de hand is.

Diverse schrijvers - De schoen van tien miljoen
Schrijvers gingen in gesprek met kinderen die in armoede leven en maakten daar verschillende verhalen van.

Annemie Jongbloed - De Meestervervalser
Bij de hoofdpersoon thuis zijn ze arm, het jongetje woont met zijn moeder. Hij heeft geen goede schoenen en wordt op school gepest. Jongetje kan goed tekenen. Hij raakt bevriend met een rijk meisje

van wie de moeder directeur is van een museum. Ze worden meegetrokken in een avontuur om aan geld te komen binnen de kunstwereld.

Diversiteit in anders zijn door handicap
Mohana van den Kroonenberg - Dodo
Jongen gaat naar de middelbare school. Hij stottert en wordt daarmee gepest. Zijn

“Schrijvers gingen in gesprek met kinderen die in armoede leven en maakten daar verschillende verhalen van.”

“Jongen stottert en wordt daarmee gepest. Zijn beste vriend raakt bevriend met anderen. Het leven verandert en hoe ga je daarmee om?”

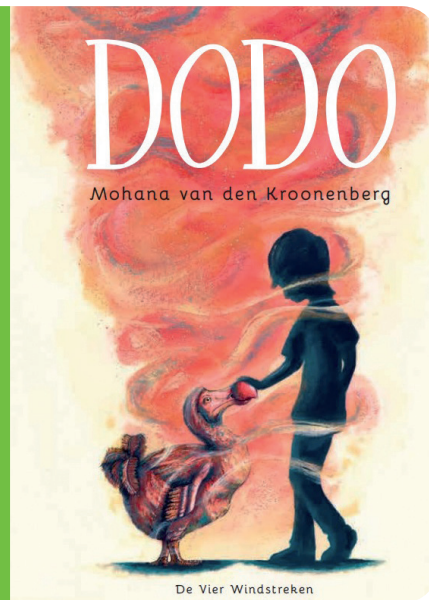
beste vriend raakt bevriend met anderen. Het leven verandert en hoe ga je daarmee om?

Lynda Mullaly Hunt - Vis in een boom
Boek over anders zijn door dyslexie. Boek over dat je meer bent dan je probleem.

Anna Woltz - Alaska
Jongen en meisje leren elkaar kennen door toedoen van een geleidehond. De jongen heeft epilepsie en moet daarmee om leren gaan in een nieuwe omgeving.

Tiny Fisscher - Mijn jaar in een tent
Meisje besluit een jaar in een tent door te brengen voor een goed doel en overwint daardoor haar eigen angsten.

Pieter Koolwijk - Gozert-trilogie
Trilogie waarin ADHD en autisme worden beschreven zonder er al te veel nadruk op te leggen. Verhalen over kinderen die anders zijn en een plek moeten vinden in een wereld die hen niet begrijpt, die hen lastig vindt. Jij hoeft je niet aan te passen; de wereld om je heen kan ook meer begrip krijgen en zich aanpassen. Ode aan het anders zijn.

Enne Koens - Ik ben Vincent en ik ben niet bang
Vincent wordt erg gepest op school en moet daar iedere dag mee omgaan. Hij heeft een survivalhandboek. Hij gaat op

“Een origineel boek over de toekomst, waarin het bestaan van diversiteit stevig onder druk staat.”

schoolkamp, dat voor Vincent ook echt een survivalkamp wordt.

Diversiteit in toekomst
Tot slot nog twee originele boeken over de toekomst, waarin het bestaan van diversiteit stevig onder druk staat:

Yorick Goldewijk - Duizend en ik
Simon van der Geest - Hart van staal

Monique Osseweijer
Medewerker 5/6

Theater Mier en Toon Tellegen

*'Als ik zeg dat ik op reis ga,' vroeg de mier aan de eekhoorn, 'word jij dan verdrietig?' Ze zaten aan de oever van de rivier en keken naar de overkant. Het was zomer, de zon stond hoog in de lucht en de rivier glinsterde. 'Ja,' zei de eekhoorn, 'dan word ik verdrietig. Maar als ik dan zeg dat je niet mag gaan, word jij dan boos?' 'Ja,' zei de mier, 'dan word ik boos. Maar als ik dan zeg dat ik toch ga en dat je me niet kunt tegenhouden, word jij dan heel verdrietig?' 'Ja,' zei de eekhoorn, 'dan word ik heel verdrietig.' Hij leunde achterover en kneept zijn ogen dicht. 'Maar als ik dan iets verzin,' ging hij verder, 'waardoor je niet wilt gaan, word jij dan heel boos?' (Uit: Toon Tellegen - *Is er dan niemand boos?*)*

Het afgelopen schooljaar is Theater Mier een aantal keer bij ons op school geweest met twee verschillende voorstellingen: *Is er dan niemand boos?* en *Teunis*. Beide voorstellingen zijn geïnspireerd op verhalen van (kinder-)boekenschrijver Toon Tellegen. Toon Tellegen is vooral bekend van zijn korte verhalen waarin *dieren* de hoofdrol spelen. De verhalen hebben vaak een filosofische diepgang, wat ze heel geschikt maakt voor het bespreken van bepaalde onderwerpen met je eigen kind of in je groep.

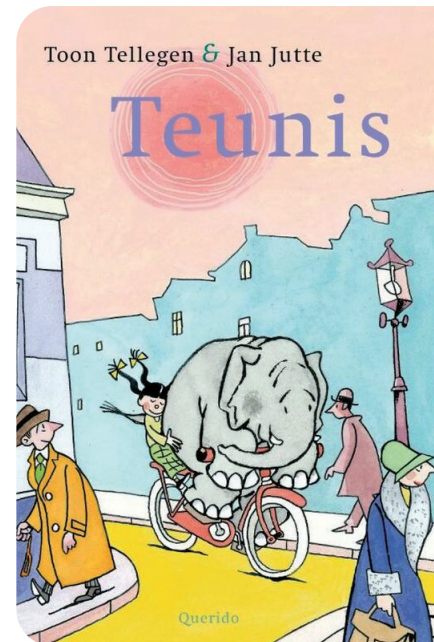
De eerste voorstelling, voor de onderbouw, ging over het omgaan met verschillende emoties. Het bovenstaande fragment komt uit één van de drie verhalen die aan de basis lagen voor deze voorstelling. De tweede voorstelling, *Teunis*, is geïnspireerd op het

gelijknamige boek. Dat gaat over een olifant die, als enige olifant, terecht komt in een schoolklas met verder allemaal mensenkinderen. De olifant heeft het daar best moeilijk mee. Hij gaat zich steeds vreemder gedragen om er maar bij te horen en is thuis regelmatig verdrietig.

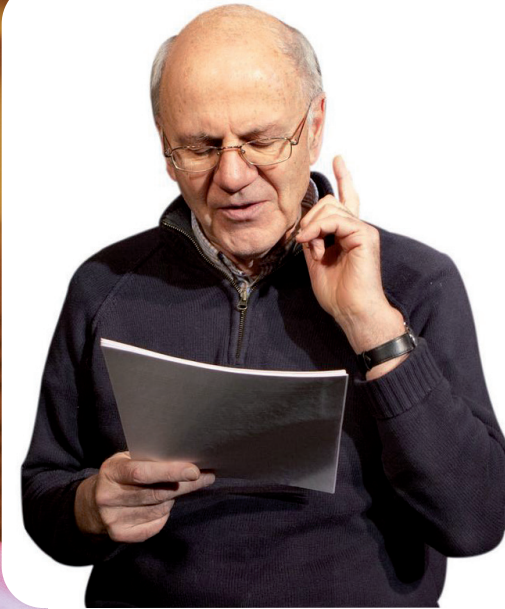
'Kunnen olifanten in mensen veranderen?' vroeg hij op een keer. 'Nee,' zei zijn moeder. 'En mensen in olifanten?' Zijn moeder schudde haar hoofd. 'Maar als ik nou uitvinder word en dat uitvind.' 'Ja,' zei zijn moeder, 'ja dan misschien wel.' 'Als ik uitvinder word,' zei Teunis, 'dan vind ik

*een fabriek uit voor slurven, grote oren, slag tanden en olifantenvoeten en dan kan iedereen een olifant worden!' (Uit: Toon Tellegen - *Teunis*)*

Tijdens het spel werden de werkers al betrokken in het toneelstuk door zelf ook te reageren op Teunis, die onhandig door de ruimte stapt, dingen laat vallen en overal tegenaan botst. Omdat Teunis merkt dat hij daar positieve reacties op krijgt, gaat hij steeds meer clownesk gedrag vertonen, terwijl hij op andere momenten laat zien daar zelf niet blij mee te zijn. Het toneelstuk was vooral een opmaat voor het gesprek na afloop.

“De voorstelling *Teunis* gaat over een olifant die als enige olifant, terecht komt in een schoolklas met verder allemaal mensenkinderen.”

Toon Tellegen

Aan de hand van een aantal stellingen gingen de werkers in gesprek over thema's rondom diversiteit en inclusie.

Bij de stellingen werd daarna de vertaalslag naar jezelf gemaakt: welke aspecten herken je? In hoeverre mag jij jezelf zijn? En ben je altijd jezelf op school? Over het algemeen merkten we dat accepteren van diversiteit voor veel werkers vanzelfsprekend was. Ook binnen de meeste groepen worden onderlinge verschillen eenvoudig geaccepteerd. Er volgde ook een wat filosofischer gesprek over jezelf zijn. Veel werkers gaven aan thuis het meest zichzelf te zijn. Maar ben je dan op school minder jezelf of zijn er meerdere 'jezelfen'?

“De verhalen van Toon Tellegen hebben een filosofische diepgang, wat ze geschikt maakt voor het bespreken van onderwerpen met je eigen kind of in je groep.”

Dit soort vragen zijn interessant om met een groep te bespreken. Het kan de werkers weer een stapje verder helpen bij het leren kennen van zichzelf. Hierover praten zonder context in een kring kan ook wel, maar kan ook tot meer sociale wenselijkheid leiden. Een concreet voorbeeld, zoals in dit geval een toneelstuk, maakt het minder abstract en natuurlijker. De voorstelling was in dit geval ook nog een aanleiding om op een later moment in de groep verder te praten. Daarin ging het bij één groep ook over de vraag of de besproken tolerantie altijd goed is en of het niet ook goed is om je in sommige situaties meer te conformeren.

Tot slot nog een laatste quote van Toon Tellegen om het thuis wellicht eens met je kind over te hebben:

*“Ik ben op weg naar de verte,” zei de mier. Het schrijvertje hield weer even op met schrijven en zei: “De verte is hier.” “Hier?” vroeg de mier. Het schrijvertje wees naar het water, dat rimpelde onder zijn poten, en zei: “Ja.” “Is dat de verte?” vroeg de mier verbaasd. “Mijn verte,” zei het schrijvertje. “Misschien niet de jouwe.” (Uit: Toon Tellegen - *Het vertrek van de mier*)*

Maarten Elenbaas en Bjorn van Veen
Medewerkers groep 7/8

Warme handen

Een kind opvoeden heeft iets weg van het boetsen van levende klei. De vorm verandert door en ondanks je handen. Deze wisselwerking tussen handen en klei is een proces dat idealiter pas stopt als het nieuwbakken schepsel in staat is tot het dragen van verantwoordelijkheid voor zijn leven als lid van de gemeenschap.

Je kunt je voorstellen wat er gebeurt als er om welke reden dan ook van de klei gevraagd wordt zichzelf op te voeden. Je kunt je ook voorstellen wat een opvoeding oplevert die van ieder hompje klei een pasklaar dobbelsteentje kneedt.

Mijn grootmoeder was Quaker, net als Kees en Betty Boeke. Quakers geloven dat God in ieder mens leeft en proberen op geweldloze wijze vrede en gerechtigheid te bevorderen. Mijn grootmoeder zette zich hier tot op hoge leeftijd voor in. Ze sloeg waterputten bij de Berbervolken van Kabylie, bezocht Palestijnse kinderen in kampen en interesseerde zich bovengemiddeld voor onderwijs en opvoeding. Bij haar overlijden bleek ze donateur van ongeveer alle goede doelen die Nederland in 1995 kende. Haar kinderen hadden net als de kinderen Boeke achteraf wel wat kanttekeningen bij dit ouderlijk idealisme. In de wereld heette mijn grootmoeder een voorbeeld van begrip en medemenselijkheid te zijn maar haar kinderen vonden haar een koele vrouw die niet goed met emoties omwag kon. Nu hebben kinderen natuurlijk altijd wat te mopperen over hun ouders maar wie zich verdiept in hun ideeën kan misschien ook begrijpen

pen waarom ze dachten en deden zoals ze dachten en deden.

Zo vond ik op een kastje naast het bed van mijn grootmoeder tussen de reisverhalen van Carolijn Visser, het *Marcus-evangelie* en een paar dichtbundels van Ida Gerhardt en Vasalis het miniboekje *De weg van de Mens* van Martin Buber en het *Encheiridion* ('handboekje') van de 2e-eeuwse Stoïcijner Epictetus, een vrijgelaten slaaf. Potloodstreepjes in de kantlijn markeren de regels die mijn grootmoeder belangrijk vond.

Een aantal aangestreepte passages in *De weg van de Mens* gaat over het oplossen van conflicten. Kort samengevat schrijft Buber: *zoek de vrede waar je staat. Conflictsituaties tussen mij en anderen zijn uitloeisels van conflictsituaties in mijn eigen ziel. De oorsprong van ieder conflict tussen mij en mijn medemens is dat ik niet zeg wat ik bedoel en dat ik niet doe wat ik zeg. Vergeet jezelf*

Ai Weiwei - Sichuan Earthquake Works (2008-2012)

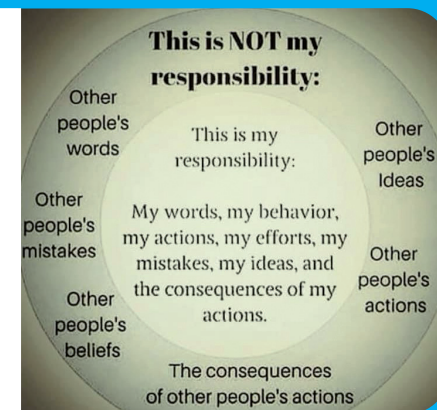

en gedenk de wereld. Pas jezelf aan, los je eigen innerlijke conflict op, vind de vrede in jezelf en maak dan de beweging van waaruit de wereld in beweging komt en doe dit niet voor jezelf maar ter wille van de ander.

Deze Chassidische benadering van een conflict moge dan niet erg trendy zijn, de teksten van Epictetus en de Stoïcijnen beleven juist een ware revival. De site denieuwestoa.nl toont dat het Stoïsch gedachtegoed ook in onze tijd bruikbaar is. Een hele stroom aan publicaties helpt de moderne mens gelukkiger en succesvoller te worden. Een beroemd citaat luidt: *Geef mij de moed te accepteren wat niet in mijn vermogen ligt, de kracht om alles te doen wat in mijn vermogen ligt en de wijsheid om tussen die twee een onderscheid te maken.* Een gevecht voeren met de omstandigheden vinden de Stoïcijnen niet zinvol. Het komt aan op een gevecht met jezelf en het erkennen van je beperkingen. *Vrijwel al het menselijk falen komt voort uit onrealistische*

“Je kunt je voorstellen wat er gebeurt als er om welke reden dan ook van de klei gevraagd wordt zichzelf op te voeden.”

“De oorsprong van ieder conflict tussen mij en mijn medemens is dat ik niet zeg wat ik bedoel en dat ik niet doe wat ik zeg.”

verwachtingen. Heb het moment lief, ken jezelf, doe je plicht en hecht je niet.

Een onbeantwoordbare maar toch wel interessante vraag: zouden mijn grootmoeder, de Boekes en hun vele geestverwanten *met de kennis van nu* hun idealen hebben aangepast?

Ik denk het niet. Integendeel zelfs. Met twee wereldoorlogen achter de kiezen zouden ze de huidige demonisering van bevolkingsgroepen onderling niet hebben geaccepteerd. De industriële exploitatie van het (jonge) individu door de (sociale) media zouden ze als een grote bedreiging voor de gemeenschap hebben beschouwd, net als het gebrek aan 'innerlijke tucht', de ontleding, de schermtijd en de wijdverbreide eenzaamheid, de macht van het geld en de vrije markt, de omarming van AI, de hang naar directe zintuiglijke bevrediging, de overwaardering van zoiets onbestandigs als gevoelens en het blinde najagen van roem, nut, fun en succes ten koste van elkaar en van de leefomgeving van toekomstige generaties. Of mijn grootmoeder met een spandoek op de snelweg had gelopen weet ik niet, maar de barse voorman van Farmers Defence Force had ze zonder twijfel op de thee genodigd voor een 'redelijk gesprek'. En Kees? Het zou me niet verbazen wanneer hij zou concluderen dat de

wereld hem nog steeds heel hard nodig heeft, om vervolgens opnieuw een school te stichten waar jonge mensen vóór alles *mens en medemens* leren zijn. En het zou me ook niet verbazen als hij daarvoor opnieuw veel aanmoediging en medewerking zou krijgen. De overtuiging is er nog, 'maar waar, lieve mensen', zou Kees zeggen, 'waar is het moreel leiderschap?'

Samenleven is alleen *samen leven* als wij erkennen dat zonder onderscheid iedere mensenziel naar voedsel, veiligheid en

Eiko Ishioka - IV. Twilight of the Gods, Gibichungen

“Samenleven is alleen *samen leven* als wij erkennen dat iedere mensenziel naar voedsel, veiligheid en liefde verlangt.”

liefde verlangt. Wij hebben te zorgen voor elkaar. Deze eenvoudige maar niet vrijblijvende les moeten wij, ouders en school, aan onze jongeren blijven leren. Een kind opvoeden heeft iets weg van het boetsen van levende klei. Laten we dat doen met warme handen en een moedig hart.

Marijn Backer

